

Irenej Lyonský¹ *Proti herézam V, 28-36*²

Kapitola 28

1. Keď teda na tomto svete jedni náhlia k svetlu a vierou sa zjednocujú s Bohom, zatiaľ čo iní sa od svetla oddeľujú a od Boha odvracajú, vtedy prichádza Božie Slovo a všetkým určuje primerané miesto: tým, ktorí sú vo svetle, aby v ňom požívali všetko dobro, ktoré je v ňom; tým, ktorí sú v temnotách, aby s nimi mali účasť na ich biedach. Preto hovorí, že tých, ktorí sú napravo, povolá do Otcovho kráľovstva, a tých, ktorí sú naľavo, uvrhne do večného ohňa (Mt 25,34.41); lebo tí prví sa pripravili na všetko dobré.

2. A preto apoštol hovorí (2 Tes 2,10 a nasl.): „Pretože neprijali lásku k Bohu, aby boli spasení, Boh im pošle pôsobenie bludu, aby uverili lži a aby boli odsúdení všetci, ktorí neuverili pravde, ale si obľúbili nepravosť,“ až napokon príde onen [Antikrist], sám od seba zhrnie do seba odpadnutie a všetko, čo bude konať podľa svojej vôle a svojho zmýšľania; posadí sa v Božom chráme, aby sa mu tí, ktorých zviedol, klaňali ako Kristovi. Preto bude spravodlivo „hodený do ohnivého jazera“ (Zjv 19,20). Boh však, ktorý vo svojej prozreteľnosti všetko vopred pozná, vo vhodnom čase posielal takého človeka, „aby všetci, ktorí neuverili pravde, ale si obľúbili nepravosť, uverili lži a boli odsúdení“. Jeho príchod Ján naznačil v Zjavení (13,2 a nasl.) takto: „Šelma, ktorú som videl, podobala sa leopardovi; jej nohy boli ako nohy medveďa a jej tlama ako tlama leva. Drak jej dal svoju silu, svoj trón a veľkú moc. Jedna z jej hláv bola akoby smrteľne ranená, ale jej smrteľná rana sa zahojila. Celá zem sa obdivovala šelme a klaňali sa drakovi, lebo dal moc šelme; klaňali sa aj šelme a hovorili: Kto sa podobá šelme a kto môže proti nej bojovať? Dostala ústa, ktoré hovorili veľké veci a rúhania, a dostala moc konať štyridsaťdva mesiacov. Otvorila ústa, aby sa rúhala Bohu, jeho menu, jeho stánku a tým, ktorí prebývajú v nebi. Dostala moc nad každým kmeňom, ľudom, jazykom a národom. Budú sa jej klaňať všetci obyvatelia zeme, ktorých meno nie je zapísané v Baránkovej knihe života – Baránka zabitého od založenia sveta. Kto má uši, nech počúva. Kto vedie do zajatia, pôjde do zajatia; kto zabíja mečom, musí byť mečom zabitý. V tom je vytrvalosť a viera svätých.“ Potom hovorí aj o jeho zbrojnošovi, ktorého nazýva falošným prorokom (porov. Zjv 13,11 a nasl.): „A videl som inú šelmu... Hovorila ako drak a vykonávala všetku moc prvej šelmy pred jej tvárou.

¹ Irenej z Lyonu (cca 140/160 – 202) bol jedným z najvýznamnejších kresťanských spisovateľov 2. storočia. Je autorom diela *Elenchos kai anatropé tés pseudonomú gnóseós* (Odhalenie a odmietnutie falošného poznania), známe pod latinským názvom *Adversus haereses* (Proti herézam). Dielo sa skladá z poiatich kníh, pričom posledná sa venuje aj eschatológii.

² Biblické odkazy a členenie odsekov boli zachované podľa staršieho českého vydania Jana Nepomuka Františka Desoldu z roku 1876. Redakčné poznámky pod čiarou staršieho vydania nie sú súčasťou Ireneovho textu a do prekladu neboli prevzaté.

Pôsobila, že zem a jej obyvatelia sa klaňali prvej šelme, ktorej smrteľná rana sa zahojila. Robila veľké znamenia, takže dokonca prikázala ohňu zostúpiť z neba na zem pred očami ľudí, a zvädzala obyvateľov zeme.“ Toto hovorí preto, aby si nikto nemyslel, že koná zázraky Božou mocou, ale pomocou čarodejníctva. Nemožno sa čudovať, že keď jej slúžia démoni a odpadlí duchovia, koná prostredníctvom nich znamenia, ktorými zvädza obyvateľov zeme. Ďalej hovorí, že prikáže urobiť obraz šelmy a dá tomuto obrazu život, takže obraz bude aj hovoriť, a prikáže zabiť všetkých, ktorí sa nebudú klaňať obrazu šelmy. Hovorí tiež, že všetkým dá urobiť znak na čelo a na pravú ruku, aby nikto nemohol kupovať ani predávať, iba ten, kto má znak mena šelmy alebo číslo jej mena; a toto číslo je šesťstošesťdesiatšesť, čiže šesťkrát sto, šesťkrát desať a šesťkrát jeden, aby sa v ňom zhrnulo celé odpadnutie počas šiestich tisíc rokov.

3. Lebo za koľko dní bol tento svet stvorený, za toľko tisíc rokov bude zavŕšený. Preto Písmo hovorí (Gn 2,1–2): „Tak boli dokončené nebo i zem a všetka ich ozdoba. Na šiesty deň Boh dokončil svoje diela, ktoré urobil, a siedmeho dňa si odpočinul od všetkých svojich diel.“ Toto je zároveň rozprávaním o minulosti, o tom, čo sa stalo na počiatku, i proroctvom o tom, čo bude. Lebo Pánov deň je ako tisíc rokov; a keďže všetko stvorené bolo dokončené za šesť dní, je zrejmé, že sa to zavŕši v šesťtisícim roku.

4. A preto sa počas celého času človek, ktorý bol na počiatku utvorený Božími rukami, to jest Synom a Duchom, podľa Božieho obrazu a podoby, stále formuje: plevy, čiže odpadlivosť, sa odstraňujú, ale pšenica sa zhromažďuje do sýpky; tou sú tí, ktorí vierou v Boha prinášajú úžitok. Preto tí, ktorí prichádzajú k spáse, potrebujú súženie, aby boli akoby vymlátení a zomletí, trpezlivosťou premiešaní s Božím slovom a upečení, a tak sa stali vhodnými na kráľovskú hostinu. Ako povedal jeden z našich, keď bol pre vyznanie Boha odsúdený na zápas so šelmami: „Som Božia pšenica a zuby šeliem ma zomelú, aby som bol nájdený ako čistý Boží chlieb.“

Kapitola 29

1. Prečo však Boh dopustil, aby sa to všetko takto stalo, vysvetlili sme v predchádzajúcich knihách. Ukázali sme, že všetko sa stalo kvôli človeku, ktorý mal byť spasený, aby totiž jeho slobodná vôľa a samostatnosť dozrievali k nesmrteľnosti a pripravovali ho na úplné a večné podriadenie sa Bohu. Preto je aj stvorenie na prospech človeka; veď človek nebol stvorený pre stvorenie, ale stvorenie pre človeka. Národy, ktoré nepozdvihli oči k nebu, nevzdávali vďaky svojmu Stvoriteľovi a nechceli uzrieť svetlo pravdy, ale ako slepé myši boli zahrabané v hlbine nevedomosti, Písmo právom pokladá „za kvapku z vedra, za prášok na váhach a za nič“ (Iz 40,15.17). Spravodlivým sú pritom užitočné natoľko, nakoľko steblo prospieva rastu pšenice a jej plevy slúžia pri spracovaní zlata ako palivo. Preto na konci, keď bude cirkev náhle odtiať vzatá, nastane podľa slov Písma „súženie, aké nebolo od počiatku ani nikdy nebude“ (Mt 24,21). Bude to totiž posledný zápas spravodlivých; a keď v ňom zvíťazia, budú ovenčení neporušiteľnosťou.

2. Preto sa v prichádzajúcej šelme sústredí všetka nepravosť a ľstivosť, aby bola všetka odpadlícka moc, ktorá sa v nej zlúčila a uzavrela, uvrhnutá do ohnivej pece. Jej meno bude primerane niešť číslo šesťstošesťdesiatšesť, ktoré v sebe zahŕňa celú zmes zla pred potopou, povstalú z odpadnutia anjelov. Noe mal totiž šesťsto rokov, keď prišla na zem potopa, aby zmyla vzburu krajne bezbožného pozemského pokolenia, ktoré žilo za Noemových dní. Toto číslo zahŕňa aj všetok blud po potope: vymýšľanie modiel, zabíjanie prorokov a prenasledovanie spravodlivých. Socha, ktorú dal postaviť Nabuchodonozor, mala výšku šesťdesiat lakťov a šírku šesť lakťov; Ananiáš, Azariáš a Misael boli preto, že sa jej nepoklonili, uvrhnutí do ohnivej pece. Tým, čo sa im stalo, prorocky predobrazovali budúce spálenie spravodlivých na konci. Celá tá socha bola totiž predobrazom príchodu toho, ktorý bude chcieť, aby sa všetci klaňali jedine jemu ako Bohu. Šesťsto rokov Noemovho veku, za ktorého prišla potopa pre odpadnutie, a počet lakťov sochy, pre ktorú boli spravodliví uvrhnutí do ohnivej pece, označujú číslo mena toho, v ktorom sa dovŕši celé šesťtisícročné odpadnutie, nespravodlivosť, zloba, falošné proroctvo a lož, pre ktoré príde aj ohnivá potopa.

Kapitola 30

1. Keď je teda toto tak a číslo sa nachádza vo všetkých starých a spoľahlivých rukopisoch a dosvedčujú ho aj tí, ktorí Jána videli tvárou v tvár, a keď nás aj výpočet učí, že číslo mena šelmy podľa gréckeho spôsobu počítania pomocou písmen, ktoré meno obsahuje, je šesťstošesťdesiatšesť – teda obsahuje toľko desiatok ako stoviek a toľko stoviek ako jednotiek, lebo opakovanie čísla šesť označuje opakovanie odpadnutia na počiatku, uprostred i na konci – neviem, ako sa niektorí pomýlili a zo svojej nevedomosti zmenili strednú číslicu mena, keď odpočítali päť desiatok a namiesto šiestich desiatok počítali iba jednu. Domnievam sa, že sa to stalo vinou odpisovačov, ako sa neraz prihodí: keďže písmená zároveň vyjadrujú číslice, grécke písmeno označujúce šesťdesiat sa ľahko mohlo natiahnuť do gréckeho písmena ióta. Niektorí to potom bez skúmania prijali; jedni sa jednoducho a neuvážene pridržovali čísla desať, iní sa vo svojej nevedomosti dokonca odvážili hľadať mená podľa nesprávneho čísla. Tým, ktorí to robili jednoducho a bez zlého úmyslu, Boh, myslím, odpustí. Tí však, ktorí z márnej slávy určujú mená podľa nesprávneho čísla a nimi vypátrané meno pripisujú tomu, ktorý má prísť, nevyviazu bez škody. Oklamali totiž nielen seba, ale aj tých, ktorí im uverili. Prvou škodou je odpadnúť od pravdy a pokladať za skutočné to, čo nie je. Okrem toho takého človeka čaká nemalý trest, ak k Písmu niečo pridá alebo z neho uberie. Veľké nebezpečenstvo hrozí aj tým, ktorí sa mylne domnievajú, že poznajú meno toho, ktorý má prísť. Ak sa budú domnievať, že má iné meno, a on príde s iným, ľahko sa dajú zviest, lebo si budú myslieť, že ešte neprišiel ten, pred ktorým sa majú chrániť.

2. Takí sa teda musia poučiť a vrátiť k pravému číslu toho mena, aby neboli započítaní medzi falošných prorokov. Keď však poznáte spoľahlivé číslo oznámené Písmom, totiž 666, očakávajte najprv rozdelenie kráľovstva medzi desať kráľov. Potom, keď budú vládnuť, spravovať svoje záležitosti a rozmnožovať svoje kráľovstvá, a keď náhle príde ten, ktorý si uchváti vládu a vystraší spomenutých mužov, pričom má meno obsahujúce uvedené číslo, uznajte ho za „ohavnosť spustošenia“. To hovorí aj apoštol (1 Tes 5,3): „Keď budú hovoriť: Pokoj a bezpečnosť, vtedy na nich náhle príde záhuba.“ Jeremiáš však neoznamuje iba náhlosť jeho príchodu, ale aj kmeň, z ktorého príde, keď hovorí (Jer 8,16): „Od Danu počuť dupot jeho koní; pri erdžaní jeho žrebcov sa chveje celá zem. Prídu a zožerú zem i všetko, čo ju naplňa, mesto i jeho obyvateľov.“ Preto sa tento kmeň v Zjavení nezapočítava medzi tých, ktorí budú spasení.

3. Je teda istejšie a bezpečnejšie očakávať naplnenie proroctva, než skúmať a hádať akékoľvek meno. Možno totiž uviesť mnoho mien s uvedeným číslom, no otázka zostane tá istá. Ak sa totiž nájde mnoho mien s týmto číslom, ktoré z nich bude patriť tomu, ktorý má prísť? Nehovorím to preto, že by bolo mien obsahujúcich toto číslo málo, ale z bázne pred Bohom a z horlivosti za pravdu. Meno ΕΥΑΝΘΑΣ [Euanthas] má číslo, o ktorom je reč, no nič o ňom netvrdím. Aj meno ΛΑΤΕΙΝΟΣ [Lateinos] obsahuje číslo 666 a je veľmi pravdepodobné, že

posledné kráľovstvo má práve toto meno, lebo teraz vládnu Latiníci; tým sa však nebudeme vystatovať. Zo všetkých mien, ktoré sa u nás nachádzajú, sa veľmi približuje aj meno TEITAN [Teitan], ak sa jeho prvá slabika píše dvoma gréckymi samohláskami epsilon a ióta. Obsahuje uvedené číslo, má šesť písmen, v každej slabike po tri písmená, je starobylé a neobvyklé. Nikto z našich kráľov totiž nenosil meno Titan ani sa tak nenazýva nijaká modla, ktorú si verejne ctia Gréci a barbari. Mnohí toto meno pokladajú aj za božské; slnko sa totiž u niektorých súčasných vládcov nazýva Titan. Toto meno zároveň nesie nádych pomsty a odplaty, akoby mal pomstiť utláčaných. Je tiež starobylé, dôveryhodné, kráľovské, ba skôr tyranské. Keď teda meno Titan má na svojej strane toľko dôvodov, možno z nich usudzovať, že ten, ktorý má prísť, sa azda bude volať Titan. Neodvážime sa však vysloviť s istotou, že bude mať toto meno. Keby totiž bolo potrebné, aby sa jeho meno v súčasnosti verejne ohlasovalo, oznámil by ho ten, ktorý videl Zjavenie. Ved' ho nevidel dávno, ale takmer za našich čias, ku koncu Domiciánovej vlády.

4. Číslo mena však uviedol preto, aby sme sa ho chránili, keď príde, keď budeme vedieť, kto je; samotné meno však zamlčal, pretože nebolo hodné, aby ho zjavil Duch Svätý. Keby ho totiž bol ohlásil, možno by ešte dlho zostával. Teraz však, keďže „bol a nie je, a vystúpi z priepasti a pôjde do záhuby“ (Zjv 17,8), akoby ani nebol, preto sa ani jeho meno neoznamuje; ved' meno toho, čo nie je, sa neohlasuje. Keď Antikrist spustoší všetko na tomto svete, bude vládnuť tri roky a šesť mesiacov a posadí sa v jeruzalemskom chráme. Vtedy príde Pán z neba v oblakoch, v sláve svojho Otca, a jeho i tých, ktorí ho poslúchajú, uvrhne do ohnivého jazera. Spravodlivým však prinesie časy kráľovstva, to jest odpočinok, posvätený siedmy deň, a obnoví Abrahámovi prisľúbené dedičstvo. V tomto kráľovstve budú podľa Pánových slov (Mt 8,11) „mnohí prichádzať od východu i západu a stolovať s Abrahámom, Izákom a Jakubom“.

Kapitola 31

1. Pretože niektorí z tých, ktorí sa pokladajú za pravoverných, prekračujú postupný poriadok, ktorým spravodliví smerujú k dokonalosti, a neuznávajú nijaký rast k neporušiteľnosti, prechovávajú tým heretické názory. Heretici totiž pohrdajú Božím dielom, neuznávajú spásu vlastného tela, zavrhujú Božie prisľúbenia a svojím zmýšľaním sa povyšujú nad Boha. Tvrdia, že ihneď po smrti vystúpia nad nebesia a nad Stvoriteľa sveta a prídu k Matke alebo k svojmu vymyslenému Otcovi. Keď teda zavrhujú celé vzkriesenie a podľa svojich síl ho odstraňujú, čo je čudné na tom, že nepoznajú ani jeho poriadok? Nechcú uznať, že keby to bolo tak, ako hovoria, ani sám Pán, v ktorého vraj veria, by nevstal na tretí deň, ale po smrti na kríži by sa ihneď vzniesol nahor a svoje telo by zanechal zemi. On však tri dni zostal tam, kde sú mŕtvi, ako o ňom hovorí prorok: „Hospodin si spomenul na svojich svätých mŕtvych, ktorí spali pochovaní v zemi, a zostúpil k nim, aby ich vyviedol a spasil.“ Aj sám Pán povedal (Mt 12,40): „Ako bol Jonáš tri dni a tri noci v bruchu veľryby, tak bude Syn človeka v srdci zeme.“ Apoštol hovorí (Ef 4,9): „Čo znamená, že vystúpil, ak nie to, že aj zostúpil do nižších častí zeme?“ Dávid o ňom predpovedal (Ž 86,13): „Vytrhol si moju dušu z najhlbšieho podsvetia.“ Keď na tretí deň vstal z mŕtvych, povedal Márii, ktorá ho prvá uvidela a klaňala sa mu (Jn 20,17): „Nedotýkaj sa ma, lebo som ešte nevystúpil k Otcovi; ale choď k učeníkom a povedz im: Vystupujem k svojmu Otcovi a vášmu Otcovi.“

2. Keď teda Pán zachoval zákon mŕtvych, aby sa stal prvorodeným z mŕtvych, a zostal do tretieho dňa v hĺbinách zeme, potom vstal z mŕtvych vo svojom tele, takže učeníkom ukázal aj rany po klincoch, a tak vystúpil k Otcovi. Ako sa potom nehanbia tvrdiť, že tento náš svet je podsvetím, ale ich vnútorný človek po opustení pozemského tela odchádza na nadnebeské miesto? Keď totiž Pán odišiel „doprostred tieňa smrti“ (Ž 23,4), kde boli duše zosnulých, potom telesne vstal z mŕtvych a po vzkriesení vystúpil, je zrejmé, že aj duše jeho učeníkov, kvôli ktorým to Pán vykonal, odídu na neviditeľné miesto určené im Bohom. Tam zostanú až do vzkriesenia a budú ho očakávať. Potom prijmú svoje telá a úplne, čiže telesne, vstanú, ako aj Pán vstal z mŕtvych, a tak predstúpia pred Božiu tvár. „Veď učeník nie je nad učiteľa, ale každý bude dokonalý, keď bude ako jeho učiteľ“ (Lk 6,40). Ako teda náš Učiteľ neodletel ihneď preč, ale počkal na čas svojho vzkriesenia určený Otcom, čo bolo predobrazené aj Jonášom, a na tretí deň vstal a bol vzatý do neba, tak aj my máme čakať na čas svojho vzkriesenia určený Bohom a predpovedaný prorokmi. Keď vstaneme, budeme vzatí do neba, koľkých z nás Pán uzná za hodných.

Kapitola 32

1. Pretože sa mysle mnohých nechávajú zviešť heretickým učením, strácajú aj poznanie Božieho poriadku, tajomstva vzkriesenia spravodlivých a kráľovstva, ktoré je počiatkom neporušiteľnosti. V ňom budú tí, ktorí budú uznaní za hodných, postupne cvičení, aby mohli prijímať Boha. Treba teda povedať, že spravodliví, ktorí budú vzkriesení pri Pánovom príchode, najprv v tomto obnovenom stvorení prijmú dedičstvo, ktoré Boh prisľúbil otcom, a budú v ňom vládnuť; až potom príde súd. Je totiž spravodlivé, aby v tom istom stvorení, v ktorom pracovali alebo trpeli a boli všemožne skúšaní súženiami, prijali aj odmenu za svoje utrpenie; aby v tom stvorení, v ktorom boli usmrtení pre lásku k Bohu, znovu nadobudli život; a aby v tom stvorení, v ktorom znášali otroctvo, aj vládli. Boh je totiž bohatý vo všetkom a všetko je jeho. Preto sa aj samotné stvorenie, obnovené do svojho pôvodného stavu, musí bez odporu podriaďiť spravodlivým. Apoštol to zjavil v Liste Rimanom (8,19 a nasl.): „Veď stvorenie túžobne očakáva zjavenie Božích synov. Stvorenie bolo podrobené márnosti, nie dobrovoľne, ale skrze toho, ktorý ho podrobil v nádeji, že aj samo stvorenie bude oslobodené z otroctva porušenia do slobody slávy Božích detí.“

2. Tak teda pevne trvá aj Božie prisľúbenie dané Abrahámovi. Boh mu totiž povedal (Gn 13,14): „Pozdvihni oči a z miesta, na ktorom teraz stojíš, sa rozhliadni na sever i juh, na východ i západ. Celú zem, ktorú vidíš, dám tebe a tvojmu potomstvu naveky.“ A opäť hovorí (v. 17): „Vstaň a prejdí túto zem po dĺžke i po šírke, lebo ju dám tebe.“ Abrahám však v nej nedostal dedičstvo ani na stopu nohy a stále bol v nej cudzincom a prisťahovalcom. Keď zomrela jeho manželka Sára a Chetiti mu chceli darovať miesto na jej pochovanie, neprijal ho, ale radšej kúpil hrobku od Efróna, syna Chetitu Sóchara, za štyristo dvojdrachiem striebra (Gn 23,11 a nasl.). Očakával Božie prisľúbenie, aby sa nezdalo, že prijíma od ľudí to, čo mu prisľúbil Boh, ktorý mu znovu povedal (Gn 15,18): „Tvojmu potomstvu dám túto zem od Egyptskej rieky až po veľkú rieku Eufrat.“ Ak mu teda Boh prisľúbil túto zem ako dedičstvo, ale on ju počas celého svojho putovania nedostal, musí ju dostať so svojím potomstvom, čiže s tými, ktorí sa boja Boha a veria v neho, pri vzkriesení z mŕtvych. Jeho potomstvom je Cirkev, ktorá dostala právo Božieho synovstva. Ján Krstiteľ povedal (Mt 3,9): „Boh môže aj z týchto kameňov vzbudiť Abrahámovi deti.“ Apoštol hovorí v Liste Galaťanom (4,28): „Vy, bratia, ste ako Izák deťmi prisľúbenia.“ V tom istom liste tiež jasne hovorí, že tí, ktorí uverili v Krista, prijímajú v Kristovi Abrahámovu prisľúbenie (Gal 3,16): „Prisľúbenia boli dané Abrahámovi a jeho potomstvu.“ Nehovorí: „a potomkom“, akoby išlo o mnohých, ale o jednom: „a tvojmu potomstvu“, ktorým je Kristus. Svoje slová ďalej potvrdzuje (Gal 3,6 a nasl.): „Abrahám uveril Bohu a počítalo sa mu to za spravodlivosť. Vedzte teda, že tí, čo sú z viery, sú Abrahámovými synmi. Písmo predvídalo, že Boh z viery ospravedlní národy, a vopred ohlásilo Abrahámovi: V tebe budú požehnané všetky národy. Preto tí, čo sú z viery, budú požehnaní s veriacim Abrahámom.“ Tí, ktorí sú z viery, budú teda požehnaní s verným Abrahámom a sú jeho synmi. Boh prisľúbil dedičstvo

zeme Abrahámovi a jeho potomstvu. Teraz ani Abrahám, ani jeho potomstvo, čiže tí, ktorí sú ospravedlnení vierou, v nej ešte nemajú dedičstvo, ale dostanú ho pri vzkriesení spravodlivých. Boh je totiž pravdivý a spoľahlivý; preto nazval blahoslavenými aj „tichých, lebo oni budú dedičmi zeme“ (Mt 5,5).

Kapitola 33

1. Keď sa Pán približoval k svojmu utrpeniu, vzal kalich, vzdal vďaky, pil z neho a podával ho učeníkom, aby Abrahámovi a jeho nasledovníkom ohlásil otvorenie dedičstva. Povedal im (Mt 26,27 a nasl.): „Pite z neho všetci. Toto je moja krv novej zmluvy, ktorá bude vylíata za mnohých na odpustenie hriechov. Hovorím vám však: Odteraz už nebudem piť z tohto plodu viniča až do toho dňa, keď ho budem s vami piť nový v kráľovstve svojho Otca.“ On sám obnoví dedičstvo zeme a završí tajomstvo slávy synov, ako hovorí Dávid (Ž 104,30): „Obnovíš tvárnosť zeme.“ Prisľúbil, že bude so svojimi učeníkmi piť z plodu viniča; tým ukazuje dedičstvo zeme, v ktorom sa bude piť z nového plodu viniča, i svoje telesné vzkriesenie. Nové telo, ktoré bude vzkriesené, je totiž to isté telo, ktoré prijíma nový kalich. Nemožno si preto myslieť, že bude niekde v nadnebeských oblastiach so svojimi učeníkmi piť z plodu viniča alebo že tí, ktorí z neho pijú, budú bez tela; nápoj z viniča totiž patrí telu, nie duchu.

2. Preto Pán povedal (Lk 14,12 a nasl.): „Keď pripravuješ obed alebo večeru, nevolaj bohatých, priateľov, susedov ani príbuzných, aby ťa aj oni nepozvali a neodplatili ti; ale zavolaj chromých, slepých a žobrákov a budeš blahoslavený, lebo ti nemajú čím odplatiť; odplatené ti bude pri vzkriesení spravodlivých.“ A opäť hovorí (Mt 19,29): „Každý, kto pre mňa opustí polia alebo domy, rodičov, bratov alebo deti, dostane v tomto veku stonásobne a v budúcom zdedí večný život.“ Čo je v tomto veku stonásobnou odmenou za obedy a večere poskytnuté chudobným? Stane sa to v časoch kráľovstva, čiže v siedmy deň, ktorý je posvätený a v ktorom si Boh odpočinul od všetkého svojho diela. Je to pravý deň odpočinku spravodlivých, keď nebudú konať nijaké pozemské dielo, ale budú sedieť pri stole pripravenom Bohom, ktorý ich občerství rozličnými pokrmami.

3. Je to obsiahnuté aj v Izákovom požehnaní, ktorým požehnal svojho mladšieho syna Jakuba (Gn 27,27): „Hľa, vôňa môjho syna je ako vôňa plného poľa, ktoré požehnal Hospodin.“ „Pole je svet“ (Mt 13,38), preto dodáva (Gn 27,28–29): „Nech ti Boh dá z nebeskej rosy a z úrodnosti zeme hojnosť obilia a vína. Nech ti slúžia národy, nech sa ti klaňajú kniežatá; panuj nad svojím bratom a nech sa ti klaňajú synovia tvojho otca. Kto by ťa preklíňal, nech je prekliaty, a kto by ti žehnal, nech je požehnaný.“ Kto by to nevzťahoval na budúce kráľovstvo, upadol by do veľkého a nezlučiteľného rozporu, ako sa to stalo Židom, ktorí sa ocitli v mnohých ťažkostiach. Jakubovi totiž v tomto živote neslúžili nijaké národy. Naopak, po prijatí požehnania odišiel a dvadsať rokov slúžil svojmu strýkovi Lábanovi Sýrčanovi (Gn 31,41). Nielenže nepanoval nad svojím bratom, ale keď sa vracal z Mezopotámie k otcovi, sám sa klaňal svojmu bratovi Ezauovi a priniesol mu mnoho darov (Gn 33,3 a nasl.). Ako mohol zdediť hojnosť obilia a vína ten, ktorý sa pre hlad v krajine, kde býval, presťahoval do Egypta a bol poddaný faraónovi, ktorý tam vtedy vládol (Gn 46,1 a nasl.)? Uvedené požehnanie teda bezpochyby patrí času kráľovstva, v ktorom budú spravodliví po vzkriesení z mŕtvych vládnuť. Vtedy obnovené a

oslobodené stvorenie vydá v hojnosti rozličné pokrmy z nebeskej rosy a úrodnosti zeme. Pripomínali to aj presbyteri, ktorí boli s Jánom, Pánovým učeníkom, a počuli ho rozprávať, ako Pán učil o tých časoch: „Prídu dni, keď vyrastú viniče, z ktorých každý bude mať desaťtisíc ratolestí; na každej ratolesti desaťtisíc konárov; na každom konári desaťtisíc výhonkov; na každom výhonku desaťtisíc strapcov; na každom strapci desaťtisíc bobúl a každá vytlačená bobuľa dá dvadsaťpäť metrérov vína. Keď sa niektorý zo svätých dotkne jedného zo strapcov, iný strapec zvolá: Ja som lepší; vezmi mňa a cezo mňa oslavuj Boha.“ Podobne jedno zrno pšenice vydá desaťtisíc klasov, každý klas desaťtisíc zŕn a každé zrno päť dvojlibrových mier čistej bielej múky. Tak primerane aj ostatné ovocie, zrná a rastliny. Všetky zvieratá, ktoré budú požívať tieto plody zeme, budú medzi sebou pokojné a svorné a budú ľuďom vo všetkom podriadené a poslušné.

4. Dosvedčuje to písomne aj Papias, Jánov poslucháč a dôverný Polykarpov priateľ, muž zo starých čias, vo štvrtej knihe svojho diela; napísal totiž päť kníh. Dodáva: „Tieto veci sú hodné viery pre veriacich.“ Ďalej hovorí: „Keď sa zradca Judáš v nevere opýtal: Ako bude môcť Pán spôsobiť také plody?, Pán odpovedal: Uvidia to tí, ktorí sa dožijú tých čias.“ Izaiáš predpovedal tieto časy slovami (Iz 11,6 a nasl.): „Vlk sa bude pásť s baránkom, leopard bude odpočívať s kozliatkom, teľa, býk a lev sa budú pásť spolu a malé dieťa ich bude viesť. Krava a medvedica sa budú pásť spolu, ich mláďatá budú spolu odpočívať a lev bude ako vôl jesť plevy. Nemluvňa vloží ruku do diery hada a do brlohu vretenice a nič mu neuškodí, lebo na celom mojom svätom vrchu nebudú môcť nikoho zahubiť.“ To isté neskôr opakuje (Iz 65,25): „Vtedy sa vlci a baránky budú pásť spolu, lev bude ako vôl jesť plevy a had bude jesť prach ako chlieb; nebudú škodiť ani hubiť na celom mojom svätom vrchu, hovorí Hospodin.“ Viem, že niektorí tieto slová vzťahujú na veriacich obrátených z divokých a rozličných národov a mravov, ktorí po uverení jednomyseľne zotrávajú so spravodlivými. Hoci sa to teraz uskutočňuje na niektorých ľuďoch, zhromaždených z rozličných národov do jednoty viery, uskutoční sa to aj pri vzkriesení spravodlivých vo vzťahu k zvieratám tak, ako bolo povedané; Boh je totiž bohatý vo všetkom. Je nevyhnutné, aby po obnovení stvorenia boli všetky zvieratá poslušné človeku a podriadené mu, ako boli poslušne podriadené Adamovi, a aby sa vrátili k pôvodnému pokrmu, ktorý im určil Boh, k plodom zeme. Teraz síce nemožno ukázať leva, ktorý by sa živil plevami; tým sa však označuje hojnosť a úrodnosť plodov zeme. Ak sa totiž lev, takéto zviera, bude živiť plevami, aká bude pšenica, keď plevy z nej postačia na výživu levov?

Kapitola 34

1. Ten istý Izaiáš jasne vyhlásil, že takáto blaženosť nastane po vzkriesení spravodlivých, keď povedal (Iz 26,19): „Ožijú mŕtvi a vstanú tí, ktorí sú v hrobách, a plesať budú tí, ktorí sú v zemi; lebo rosa od teba je pre nich uzdravením.“ To isté hovorí aj Ezechiel (Ez 37,12 a nasl.): „Hľa, ja otvorím vaše hroby a vyvediem vás z vašich hrobov; keď vyvediem svoj ľud z hrobov, vložím do vás ducha a ožijete; usadím vás vo vašej krajine a poznáte, že ja som Hospodin.“ A znova hovorí (Ez 28,25–26): „Toto hovorí Pán: Zhromaždím Izrael zo všetkých národov, medzi ktorými je rozptýlený, a posväťím sa v ňom pred očami synov národov. Budú bývať vo svojej krajine, ktorú som dal svojmu služobníkovi Jakubovi; budú v nej bývať v bezpečí, stavať domy a vysádzať vinice. Budú bývať v bezpečí, keď vykonám súd nad všetkými, ktorí ich zneuctili, nad tými, ktorí sú vôkol nich; a poznajú, že ja som Hospodin, ich Boh a Boh ich otcov.“ Práve sme ukázali, že Cirkev je Abrahámovým potomstvom. Aby sme teda vedeli, že v novej zmluve, ktorá nasleduje po starej, Boh zo všetkých národov zhromaždí tých, ktorí majú dosiahnuť spásu, keď Abrahámovi vzbudí deti z kameňov, Jeremiáš hovorí (Jer 23,7–8): „Hľa, prichádzajú dni, hovorí Hospodin, keď už nebudú hovoriť: Ako žije Hospodin, ktorý vyviedol synov Izraela z Egypta, ale: Ako žije Hospodin, ktorý vyviedol potomstvo Izraela zo severu a zo všetkých krajín, do ktorých boli vyhnaní; a znova ich usadí v ich krajine, ktorú dal ich otcom.“

2. Že sa celé stvorenie podľa Božej vôle tak zveľadí a zosilnie, aby vydávalo takéto plody, hovorí Izaiáš (Iz 30,25–26): „Na každom vysokom vrchu a na každom vyvýšenom pahorku bude tiecť voda v ten deň, keď mnohí zahynú a múry padnú. Svetlo mesiaca bude ako svetlo slnka a svetlo slnka bude sedemnásobné v deň, keď Hospodin poteší zármutok svojho ľudu a zahojí bolesť jeho rany.“ Bolesťou ranou je tá, ktorou bol človek ranený na počiatku v Adamovi, keď neposlúchol – totiž smrť. Boh ju zahojí, keď nás vzkriesi z mŕtvych a usadí v dedičstve otcov, ako opäť hovorí Izaiáš (Iz 58,14): „Vtedy budeš mať záľubu v Hospodinovi; vyvedie ťa na výšiny zeme a nasýti ťa dedičstvom Jakuba, tvojho otca.“ To je to, čo hovorí Pán (Lk 12,37–38): „Blahoslavení tí sluhovia, ktorých Pán pri svojom príchode nájde bdieť. Veru, hovorím vám, prepáše sa, usadí ich k stolu, pristúpi a bude ich obsluhovať. A ak príde počas večernej stráže a nájde ich tak, blahoslavení sú, lebo ich usadí k stolu a bude ich obsluhovať; a keby prišiel počas druhej alebo tretej stráže, blahoslavení sú.“ To isté povedal aj Ján v Zjavení (Zjv 20,6): „Blahoslavený a svätý je ten, kto má účasť na prvom vzkriesení.“ Izaiáš oznámil aj čas, keď sa to stane (Iz 6,11–12): „I povedal som: Dokedy, Pane? Kým nebudú mestá spustošené a bez obyvateľov, domy bez ľudí a zem nezostane pustá. Potom Boh vzdiali ľudí ďaleko od nás a tí, ktorí zostanú, sa rozmnožia na zemi.“ To isté hovorí Daniel (Dan 7,27): „Kráľovstvo, moc a veľkosť tých, ktorí sú pod nebom, budú dané svätým Najvyššieho Boha; jeho kráľovstvo je večné a všetky kniežatstvá mu budú slúžiť a poslúchať ho.“ Aby sa nemyslelo, že toto prisľúbenie sa vzťahuje na terajší čas, prorokovi bolo povedané (Dan 12,13): „Ty však choď a zotrvaj vo svojom údele až do skončenia dní.“

3. Prislúbenia neboli oznámené iba prorokom a otcom, ale aj cirkvám zhromaždeným z národov. Duch ich nazýva aj ostrovmi, pretože sú položené uprostred víru, znášajú prudké búrky, poskytujú bezpečný prístav tým, ktorými zmietajú nebezpečenstvá, a útočisko tým, ktorí sa chcú udržať na výšinách a usilujú sa uniknúť Bythu, čiže priepasti bludu. Jeremiáš o tom hovorí (Jer 31,10 a nasl.): „Počujte slovo Hospodinovo, národy, a ohlasujte ho na vzdialených ostrovoch; povedzte: Ten, ktorý rozptýlil Izrael, ho zhromaždí a bude ho strážiť ako pastier svoje stádo. Lebo Hospodin vykúpil Jakuba a vyslobodil ho z ruky mocnejšieho. Prídu a budú sa radovať na vrchu Sion; prídu k dobrým darom, do krajiny pšenice, vína a ovocia, úrodnej na dobytok a ovce. Ich duša bude ako úrodný strom a už nebudú hladovať. Vtedy budú panny plesať v zhromažení mládenčov a starci sa budú radovať; ich zármutok obrátim na radosť, uvediem ich do plesania, zvelebím a naplním dušu kňazov, synov Léviho, a môj ľud bude nasýtený mojimi dobrými darmi.“ V predchádzajúcej knihe sme ukázali, že levitmi a kňazmi sú všetci Pánovi učenici, ktorí porušovali sobotu v chráme, a predsa boli bez viny. Takéto prislúbenia teda celkom zreteľne označujú hostinu z týchto plodov stvorenia v kráľovstve spravodlivých, ktorú Boh prislúbil pripraviť.

4. O Jeruzaleme a jeho kráľovi ďalej hovorí Izaiáš (Iz 31,9 a nasl.): „Toto hovorí Hospodin: Blahoslavený, kto má potomstvo na Sione a domácich v Jeruzaleme. Hľa, spravodlivý kráľ bude kraľovať a kniežatá budú vládnuť podľa práva.“ O tom, ako bude Jeruzalem znova vystavaný, hovorí (Iz 54,11 a nasl.): „Hľa, pripravím ti karbunkulový kameň, tvoje základy zo zafíru, tvoje hradby z jaspisu, tvoje brány z krištáľu a tvoje ohrady z vybraných kameňov. Všetci tvoji synovia budú poučení Bohom, tvoje deti budú žiť vo veľkom pokoji a budeš vybudovaný v spravodlivosti.“ A znova hovorí (Iz 65,18 a nasl.): „Hľa, spôsobím plesanie Jeruzalema a svojho ľudu; už v ňom nebude počuť hlas plaču ani hlas kvílenia. Nebude tam už nedospelé dieťa ani starec, ktorý by nenaplnil svoj čas. Storočný bude mladíkom, ale storočný hriešnik zomrie a bude prekliaty. Budú stavať domy a sami v nich bývať; budú vysádzať vinice a sami požívať ich ovocie a piť víno. Nestane sa, aby oni stavali a iní tam bývali ani aby oni sadili a iní jedli. Lebo dni života stromu budú dňami ľudu v tebe a diela ich námahy zostarnú spolu s nimi.“

Kapitola 35

1. Keby však niektorí chceli takéto výroky chápať alegoricky, nedokázali by ich vyložiť všetky vo vzájomnom súlade a boli by vyvrátení výroky, ktoré im odporujú. Veď „mestá národov budú spustošené, bez obyvateľov, domy bez ľudí a zem zostane pustá“ (Iz 6,11). Izaiáš totiž hovorí (Iz 13,9): „Hľa, prichádza krutý deň Hospodina, plný rozhorčenia a hnevu, aby spustošil okruh zeme a vyhubil z neho hriešnikov.“ A znova hovorí (Iz 26,10): „Nech je odstránený, aby nevidel Hospodinovu slávu.“ Keď sa to stane, „Hospodin vzdiali ľudí a tí, ktorí zostanú, sa rozmnožia na zemi“ (Iz 6,12); „budú stavať domy a sami v nich bývať, vysádzať vinice a sami z nich požívať“ (Iz 65,21). Toto a všetko ostatné podobné bolo bezpochyby povedané o vzkriesení spravodlivých, ktoré nastane po príchode Antikrista a po zahubení všetkých národov podriadených jeho vláde. Vtedy budú spravodliví kraľovať na zemi; budú rásť vďaka videniu Pána a skrze neho si privyknú prijímať slávu Boha Otca. V kráľovstve budú požívať spoločenstvo a jednotu so svätými anjelmi a účasť na duchovných dobrách. Pán v tele nájde tých, ktorí ho očakávajú z neba, pretrpeli súženie a unikli z rúk bezbožníka. O nich prorok hovorí, že zostali a rozmnožili sa na zemi. Sú to aj všetci tí, ktorých Boh zo svojich verných pripravil, aby rozmnožili tých, ktorí zostali na zemi, aby plodili deti v kráľovstve svätých a slúžili Jeruzalemu. Všetkých ich naznačil prorok Jeremiáš slovami (Bar 4,36 a nasl.): „Pozri sa na východ, Jeruzalem, a uzri potešenie, ktoré ti prichádza od Boha. Hľa, prichádzajú tvoji synovia, ktorých si vyslal; prichádzajú zhromaždení od východu až po západ na slovo Svätého a radujú sa z Božej slávy. Zobleč si, Jeruzalem, rúcho svojho zármutku a súženia a obleč si krásu a česť, ktorú máš od svojho Boha naveky. Obleč si dvojité rúcho spravodlivosti, ktorá prichádza od tvojho Boha; polož si na hlavu korunu večnej slávy. Boh totiž ukáže celému svetu pod nebom tvoj lesk; lebo sám Boh ti naveky dá meno: Pokoj spravodlivosti a sláva zbožnosti. Vstaň, Jeruzalem, postav sa na výšinu, pozri sa na východ a uzri svojich synov zhromaždených od východu slnka až po západ na slovo Svätého; plesajú už pri samotnej spomienke na Boha. Vyšli z teba pešo, vedení nepriateľmi, ale Boh ich privedie k tebe, nesených v sláve ako kráľovský trón. Boh totiž ustanovil, aby bol znížený každý vysoký vrch aj večné piesčiny a aby sa doliny vyplnili na vyrovnanie zeme, aby Izrael bezpečne kráčal na Božiu slávu. Lesy a všetky voňavé stromy budú na Boží rozkaz poskytovať Izraelu tieň. Boh totiž pôjde pred ním s radosťou, vo svetle svojej slávy, so svojím milosrdenstvom a so svojou spravodlivosťou.“

2. Nič z toho nemožno vzťahovať na nadnebeské oblasti, lebo sa hovorí: „Boh ukáže celému svetu pod nebom tvoj lesk.“ Vzťahuje sa to na časy kráľovstva, keď Kristus obnoví zem a Jeruzalem bude znova vystavaný podľa vzoru Jeruzalema zhora. O ňom hovorí prorok Izaiáš (Iz 49,16): „Hľa, do svojich rúk som vpísal tvoje múry a stále si pred mojimi očami.“ Podobne hovorí aj apoštol v Liste Galaťanom (Gal 4,26): „Jeruzalem, ktorý je hore, je slobodný a je matkou nás všetkých.“ Nehovorí to o nejakom bludnom aióne ani o akejsi Mocnosti, ktorá by vyšla z Plérómy alebo z Prunikos (*gnostickej múdrosti*), ale o Jeruzaleme vpísanom do Božích

rúk. Ján ho v Zjavení videl ako nový zostupovať z neba na zem (Zjv 21,2). „Po časoch kráľovstva,“ hovorí (Zjv 20,11), „som videl veľký biely trón a toho, ktorý na ňom sedel; pred jeho tvárou unikla zem i nebo a nenašlo sa pre ne miesto.“ Potom opisuje udalosti všeobecného vzkriesenia: videl „mŕtvych, veľkých i malých“. „More vydalo mŕtvych, ktorí boli v ňom, aj smrť a podsvetie vydali mŕtvych, ktorí boli v nich, a otvorili sa knihy. Otvorila sa aj kniha života a mŕtvi boli súdení podľa toho, čo bolo zapísané v knihách, podľa svojich skutkov. Smrť a podsvetie boli uvrhnuté do ohnivého jazera; to je druhá smrť“ (Zjv 20,12–14). Je to takzvaná gehenna, ktorú Pán nazýva „večným ohňom“ (Mt 25,41). „A kto nebol nájdený zapísaný v knihe života, bol uvrhnutý do ohnivého jazera“ (Zjv 20,15). Potom hovorí (Zjv 21,1 a nasl.): „Videl som nové nebo a novú zem, lebo prvé nebo a prvá zem sa pominuli a mora už niet. A videl som sväté mesto, nový Jeruzalem, zostupovať z neba, pripravené ako nevesta ozdobená pre svojho ženícha. Počul som mohutný hlas od trónu: Hľa, Boží stánok je s ľuďmi a bude s nimi prebývať; oni budú jeho ľuďom a on, Boh s nimi, bude ich Bohom. Zotrie im z očí každú slzu a smrti už nebude; nebude už ani zármutok, ani nárek, ani bolesť, lebo prvé veci sa pominuli.“ To isté hovorí Izaiáš (Iz 65,17–18): „Bude nové nebo a nová zem; na predošlé veci si už nespomenú ani im neprídu na myseľ, ale nájdú na nej radosť a plesanie.“ To je aj to, čo hovorí apoštol (1 Kor 7,31): „Tvárnosť tohto sveta sa pomíňa.“ Podobne povedal Pán (Mt 24,35): „Nebo a zem sa pominú.“ Keď sa teda toto všetko na zemi pominie, vtedy podľa Jána zostúpi nový Jeruzalem ako nevesta ozdobená pre svojho ženícha. Bude Božím stánkom, v ktorom bude Boh prebývať s ľuďmi. Predobrazom tohto Jeruzalema bol Jeruzalem na prvej zemi; v ňom sa spravodliví pripravujú na neporušiteľnosť a spásu. Predobraz tohto stánku dostal Mojžiš na vrchu. Nič z toho nemožno chápať alegoricky; všetko je pevné, pravdivé a skutočné, Bohom utvorené na úžitok spravodlivých ľudí. Ako je totiž pravdivý Boh, ktorý vzkriesi človeka, tak aj človek skutočne vstane z mŕtvych, nie alegoricky, ako sme dokázali toľkými dôvodmi. A ako skutočne vstane, tak sa aj skutočne bude cvičiť v neporušiteľnosti, bude rásť a dozrievať v časoch kráľovstva, aby bol schopný prijať Otcovu slávu. Keď potom bude všetko obnovené, bude skutočne prebývať v Božom meste. „Ten, ktorý sedel na tróne, povedal: Hľa, všetko robím nové. A povedal: Napíš, lebo tieto slová sú verné a pravdivé. A povedal mi: Stalo sa“ (Zjv 21,5–6). A je to rozumné.

Kapitola 36

1. Pretože sú to skutoční ľudia, musí byť skutočné aj ich zasadenie: nesmú zaniknúť medzi vecami, ktoré nejestvujú, ale majú napredovať medzi tými, ktoré skutočne jestvujú. Ani podstata, ani bytnosť stvorenia nebude zničená, lebo jeho Pôvodca je pravdivý a verný; pomínie sa iba „tvárnosť tohto sveta“ (1 Kor 7,31), čiže to, v čom sa uskutočnilo prestúpenie, pretože v tom človek zostarol. Preto bola táto tvárnosť utvorená ako dočasná, keďže Boh všetko vopred pozná, ako sme dokázali v predchádzajúcej knihe a podľa svojich možností vysvetlili dôvod dočasného stvorenia tohto sveta. Keď sa však táto tvárnosť pomínie, človek bude obnovený a dospeje k neporušiteľnosti, takže už nebude starnúť. Vtedy bude nové nebo a nová zem, v ktorých bude nový človek trvalo prebývať v stále novom spoločenstve s Bohom. Keďže to bude neprestajne a bez konca trvať, Izaiáš hovorí (Iz 66,22): „Ako nové nebo a nová zem, ktoré utvorím, zostávajú predomnou, hovorí Hospodin, tak zostane vaše potomstvo a vaše meno.“ Ako hovoria presbyteri, tí, ktorí budú uznaní za hodných nebeského prebývania, prejdú tam, čiže do neba; iní budú bezpečne požívať rozkoše raja a ďalší sa budú radovať zo slávy mesta. Boh však bude všade viditeľný, a to podľa toho, nakoľko ho budú hodní vidieť tí, ktorí naňho budú hľadiť.

2. V tom vraj spočíva rozdiel medzi príbytkami tých, ktorí priniesli stonásobný, šesťdesiatnásobný a tridsaťnásobný úžitok (Mt 13,8): jedni budú vzatí do neba, druhí zostanú v raji a tretí budú bývať v meste. Preto Pán povedal (Jn 14,2), že u jeho Otca je mnoho príbytkov. Všetko totiž patrí Bohu, ktorý každému určí primeraný príbytok, ako hovorí jeho Slovo: všetci dostanú od Otca podľa toho, nakoľko sú alebo budú hodní. To je svadobná sieň, v ktorej budú sedieť a hodovať hostia pozvaní na svadbu (Mt 22,2 a nasl.). Toto je podľa presbyterov, učeníkov apoštolov, stupňovitý poriadok a usporiadanie spasených: skrze Ducha vystupujú k Synovi a skrze Syna k Otcovi. Napokon Syn odovzdá Otcovi svoje dielo, ako hovorí apoštol (1 Kor 15,25 a nasl.): „On musí kraľovať, kým mu nepoloží všetkých nepriateľov pod nohy. Ako posledný nepriateľ bude zničená smrť.“ V časoch kráľovstva totiž spravodlivý človek, hoci bude ešte bývať na zemi, zabudne umierať. Apoštol ďalej hovorí: „Keď však hovorí, že mu je všetko podrobené, je zrejmé, že okrem toho, ktorý mu všetko podrobil. A keď mu bude všetko podrobené, vtedy sa aj sám Syn podrobí tomu, ktorý mu všetko podrobil, aby bol Boh všetko vo všetkom.“

3. Ján teda dôkladne predvídal prvé vzkriesenie spravodlivých a dedičstvo zeme v kráľovstve; o tom istom zhodne prorokovali aj proroci. Učil tomu aj Pán, keď prisľúbil (Mt 26,29), že bude s učeníkmi piť kalich nového vína v kráľovstve. Aj apoštol vyznal (Rim 8,21), že stvorenie bude oslobodené z otroctva porušenia do slobody slávy Božích detí. Vo všetkom tomto a skrze toto všetko sa dosvedčuje jeden a ten istý Boh Otec, ktorý stvoril človeka a otcom prisľúbil dedičstvo zeme; ktorý toto stvorenie pri vzkriesení spravodlivých oslobodí a v

kráľovstve svojho Syna splní svoje prisľúbenia; a napokon otcovsky udeľuje to, „čo oko nevidelo, ucho nepočulo a čo nevstúpilo do ľudského srdca“ (1 Kor 2,9). Je totiž jeden Syn, ktorý splnil Otcovu vôľu, a jedno ľudské pokolenie, v ktorom sa uskutočňujú Božie tajomstvá, „do ktorých túžia nahliadnuť anjeli“ (1 Pt 1,12), ale nemôžu preskúmať Božiu múdrosť, ktorou sa jeho dielo zdokonaľuje, pripodobňuje Synovi a zjednocuje s ním: jeho Potomok, prvorodené Slovo, zostupuje do stvorenia, čiže do utvoreného človeka, a ono ho prijíma; a stvorenie zasa prijíma Slovo a vystupuje k nemu, povznáša sa nad anjelov a stáva sa podľa Božieho obrazu a podoby.